

Gottsunda gård

Nedanstående text bygger på berättelser av Sven Lindberg som växte upp på Gottsunda gård under 1930/40-talet och Hasse Lundgren boende på Granelidsvägen. Texten har sammanfattats av Kerstin Forss 2012.

Gottsunda gård är ett f.d. säteri, senare ägts av familjen Rabenius under flera generationer på 1800-talet fram till ca 1910. Arrendatorer skötte gården och huvudbyggnaden användes som sommarbostad för familjen som under övriga året bodde i lägenhet i hörnet av Drottninggatan och Östra Ågatan i Uppsala. Efter att fru Rabenius blivit änka 1892 blev det hennes helårsbostad några år.

Den som arrenderade gården mellan 1903 och 1909 bodde då i högra flygeln. 1909 såldes hemmanet med undantag av de gula byggnaderna med tomt samt ett närbeläget skogsparti. Den nya ägaren byggde det röda huset med brutet tak på höjden öster om huvudbyggnaden. Det röda huset blev därefter huvudbyggnad och bostad för familjen som flyttade från den östra flygeln.

Den gamla huvudbyggnaden med omgivning köptes av Bondkyrko socken och från ca 1912 blev Gottsunda gård ålderdomshem i Bondkyrko socken och kallades "hemmet". Skogsområdet kallades då "hemmets skog".

Ålderdomshemmet på 1940-talet:

Stora huset är troligen byggt runt 1910, men på samma plats som det tidigare huset. (Inga uppgifter finns bevarade på Stadsbyggnadskontoret för dessa år gällande Bondkyrko socken.) Föreståndarinnan hade sin bostad, två rum, på husets östra gavel. De flesta av de inneboende åldringarna bodde i stora salar på övervåningen, en manlig och en kvinnlig sal. Huset hade en stor glasveranda som användes som vardagsrum och som vette mot infarten. Innanför glasverandan en stor hall med trappa till övervåningen. Innanför hallen, mot norr, låg matsalen. Köket och diskrum låg mot öster och där fanns även plats för "luffarbänk". Vid västra gaveln, i källarvåningen med egen ingång, fanns en plåtslageriverkstad där en av de inneboende arbetade. En del av kvinnorna arbetade i köket men de som var ofärdiga ägnade sig åt att sy och sticka. En av de manliga inneboende var trädgårdsmästare och såg till att gårdens trädgård, mellan infarten och Vårdsätravägen, var välskött och prydd.

I den västra flygeln, mot Vårdsätravägen, fanns en stor vedbod och förråd. Nära den flygeln stod likboden.

Den högra flygeln var bostad för arrendator/ägare till i början av 1910-talet. Därefter tillkom en liten lägenhet i norra delen av längan där två äldre damer bodde i anslutning till ålderdomshemmet. I södra delen fanns en tvättstuga där hemmets tvätt sköttes, men även andra kunde använda den. Tvätten hängdes på linor i backen upp mot röda huset. Innanför tvättstugan låg mangelbod med en stor mangel som skulle vevas.

Ålderdomshemmets föreståndarinna hette Vera Wikström (född 1886) och hon arbetade troligen från 1920-talet på Gottsunda gård tills sin pensionering i början av 1950-talet. För sitt arbete erhöll hon medalj. Efter pensionering återvände hon till sin födelsestad Vänersborg.

Det röda huset byggdes omkring 1910 och blev bostad för gårdens ägare. Från 1930-talet arrenderades gården ut och ägaren flyttade in till Uppsala. Mellan ca 1930 och 1955 drevs

jordbruket av den som bodde och tillika drev Sunnersta gård. Under 1930-talet och delar av 40-talet bedrevs pensionatsverksamhet i röda huset. Röda huset med tomt och uthus såldes till Uppsala stad i början av 1950-talet. Därefter har det använts av olika vårdinstitutioner.

Ca 100 m sydost från röda huset, på en bergsklack, låg ett bostadshus med smedja i norra änden. I huset bodde den som bl.a. skötte gårdens hästar. I nära anslutning till det huset fanns höns- och svinhus.

På östra sidan om dalgången låg ett tvåvåningshus där ladugårdsförmannen bodde. När familjens barn växte upp kom familjen att bo i hela huset.

Ladugård och stall med skullbro låg i dalen där nuvarande förskolan/skolan Växthuset ligger. I fil med ladugården låg en stor lada där det tröskades. Ladugård och lada revs i mitten av 1950-talet då man slutade med djurhållning.

På 30-talet hade gården fyra-fem hästar och ibland något föl. Runt 15-20 kor samt en tjur (mulle). Dessutom kvigor, kalvar och grisar. Suggor och smågrisar var ute i den säkert inhägnade grishagen så mycket som möjligt under året. Hagen sträckte sig från den stora ladan upp mot höjden Blåsenborg (mot nuvarande Villes väg).

Man odlade vete, havre och s.k. blandsäd (havre och korn) samt rovor och kålrötter. Själva "odlingen" kallas idag Gottsundagipen. Man skördade med självbindare som fram till slutet av 30-talet drogs av tre hästar. Därefter fanns traktor på gården, en BM (Bolinder Munktell) med tändkula och stålhjul. Traktorns tändkula måste före start värmas med en blåslampa tills den var glödhet och därefter vevades motorn igång. Motorn kunde backtända, d.v.s. börja gå "baklänges" och då måste den stannas. När motorn startade kunde startveven slå tillbaka och då gällde det att inte stå i vägen för veven! Hästhagen sträckte sig från nuvarande Odlingsvägen till Norrtorpet och vägen kallades Hagvägen, även om det inte var en väg i egentlig mening. Numera heter den Rabeniusvägen.

Vatten till gården togs från en vattentäkt i en liten åkerholme nära ån och ca 100 m norr om bebyggelsen på Vårdsätravägens västra sida. En vindturbin pumpade upp vattnet i en bassäng. Därifrån gick vattnet upp till två pumphus som stod i vägkanten nedanför ålderdomshemmet. Hydroforena tryckte upp vattnet till ytterligare en bassäng som låg mellan ålderdomshemmet och magasinsbyggnaden (på husets östra sida). Därifrån var det självfall till ladugård med "mejeri" och stall. Det hela drevs med elektricitet.

För affären och Parkuddens vattenförsörjning fanns en grävd brunn med ilagda ringar, nära Hågaån.

Bilden från Gottsunda gård är hämtad ur boken "Kring drottning Kristinas klocka" av Olof Rabenius (1942)

Omgivningarna:

I "hemmets skog" låg huset Skogshyddan, ungefär där nuvarande Lurbo backe ligger. Det hade tidigare varit sommarställe bl.a. åt familjen Säfwenberg från Uppsala. När arrendator Ernst Spång med fru lämnade akademiemmanet Vårdsätra kvarn flyttade de in i Skogshyddan. Huset revs under 1950-talet och då byggdes ett pensionärshem på platsen.

Ivar Nilsson, boende vid nuvarande Vårdsätravägen 73 startade ca 1916 en affär i ett mindre hus nära Vårdsätravägen. (se foto). Där fanns också en bensinpump av märket BP. Många boende i Uppsala-Näs, Dalby och Västeråker handlade i affären. Chaufförer i mjölkbilar eller åkare stannade på resan till Uppsala och lämnade inköpslista och kunde på återvägen hämta varorna och distribuera dem till kunder längs återvägen. 1938 såldes affären till Sven Lundwall som byggde en ny affär på tomten strax norr om Ivar Nilssons affär. Tvåvåningshuset innehöll även en lägenhet på övervåningen. Huset finns kvar idag, Vårdsätravägen 71. Ivar Nilsson byggde sig ett hus i Vårdsätra och flyttade dit, nuvarande Lövängsvägen 28. Där hade han odling av bl.a. potatis och jordgubbar till försäljning. På vintern var han en av de drivande att såga ut och ta upp is från Vårdsätraviken. De ca 1 kvadratmeter stora isstycken användes tillsammans med sågspån till isstackar.

Strax söder om Ivar Nilssons affär och med tomt ner mot Lurbo bro, med Hågaån mot väster och Vårdsätravägen mot öster, låg Parkudden, ett rött tvåvåningshus byggt 1911. I trädgården runt huset fanns en hel del terrasser med stenpartier och stenmur mot vägen. Under 1970-talet inköptes huset av Uppsala kommun och revs eftersom marken reserverades för eventuell utbyggnad av vägar i anslutning till Lurbo bro.

Hågaån:

Kvarnen vid ån, Lilla Gottsunda, nuvarande Vårdsätra kvarn, hade kvardamm uppströms. Kvarnen drevs med vattenhjul och det behövdes en hel del vatten för att driva kvarnstenarna vid malning, så dammluckorna var stängda under vissa delar av året för att samla vatten i dammen. Även ängarna norr om Lurbo bro svämmade då över. Kvarnverksamheten upphörde

1923. Ån dikades ur så att botten sänktes, åtminstone sträckan från Gottsunda till norr om bron vid fåbodvägen, d.v.s. nära Stora Djurgården, vilket innebar att åkrarna inte svämmade över och blev bättre för odling. Ån gjordes då också rakare.

Barn boende i Gottsunda badade uppströms Lurbo bro, även om det var lite vatten under sommaren. För sommargäster vid Lurbo gård fanns ett bad mellan kvarnen och åns utlopp. Där fanns ett ”badhus” med höj- och sänkbar bur att bada i om man inte kunde simma. Men fler i området passade på att använda ”badtunnan” innan det sattes lås på anordningen.

Ån var också bra att meta i och fångsten blev abborre och lake, i mindre format. På våren lades ryssjor på de översvämmade ängarna vid Hågaåns mynning och fångsten blev gäddor och abborrar. I höljan strax söder om Vårdsätra kvarn fångades nejonögon som kunde halstras. När s.k. skräpfisk fångades blev den minkföda vid minkfarmen vid Vårdsätra kvarn.

Nåsten:

Ovanför Lurboklippan fanns en plan yta där ungdomar kunde träffas och ha olika aktiviteter, man spelade boll och hade eldar. Vid Predikstolen finns grottor där puppor och kokonger kunde ses på tak och väggar, lika spännande då som nu. Vid fornborgen gjordes arkeologiska utgrävningar på 1940-talet, då kung Gustaf VI Adolf deltog, även om det skedde inkognito.

Övriga områden.

Jakt bedrevs på Gottsunda, Malma och Vårdsättras ägor och bytet blev fasan, hare, rådjur, älg eller räv.

Häradsvägen mellan Uppsala och Alsike passerade Gottsunda, Vårdsätra kvarn och Vårdsätra gård. Den kallades Granebergsvägen. I början av 1930-talet byggdes ny väg från Lurbo bro mot Graneberg, med ny sträckning. Vägen byggdes som nödhjälpsarbete under depressionen. Även vägen mellan Stora Djurgården och Gottsunda rätades ut. När den nya vägen var klar kallades häradsvägen Gamla Vårdsättravägen, numera Lövängsvägen.